

Stoletja in stoletja to zibelko porajajoče se naše velesile blagoslavlja Vaša in naša priprošnjica Majka božja na Frankopanovem Trsatu. Ta vedno vam in nam enako milostljiva »Stella maris« naj razsvetljuje in gladi morjá široke ceste, da bo mlada torpiljarka s častitljivim grbom mesta Ljubljane iz vseh viharjev zmagovito priplula v domači pristan, kakor je mitična Argo celo čez kamenito morje Krasa varno prinesla zlato runo v domovino svojega kraljevskega krmarja in gospodarja! —

Vam, spoštovana gospa Jelena generala Nedića, izrekam prisrčno zahvalo mesta Ljubljane in njenega prebivalstva, da ste izvršili danes ta svečani in pomembni akt in kumovali novi vojni edinici z imenom našega mesta in simbolično povezali naše mesto z našo hrabro in slavno vojno mornarico.

Zahvaljujem se in čestitam Jadranskim brodogradiliščem na tako uspelem delu, ki so ga dosegli s to novo gradnjo; porabim pa to priliko, da se zahvalim tudi za njih topli in gostoljubni sprejem.

Čestitati pa moram predvsem kraljevski vojni mornarici, njenemu komandantu gospodu admiralu Mari-

janu Poliću, njenim odličnim oficirjem in junaškemu moštvu, ki s ponosom zre na svoj novi brod. V imenu spoštovane gospe kumice, v imenu mesta Ljubljane in v svojem imenu dvigam to čašo ter napijam na srečo in procvit naše kraljevske vojne mornarice!

Naposled je načelnik generalnega štaba g. armadni general Nedić v svojem klenem govoru dejal med drugim, da se raduje tudi »tome, što novi brod nosi ime bele Ljubljane, ponositog glavnog grada naše slovenačke braće, koju kao kum tako dostojno pretstavlja njegov uvaženi pretsednik g. dr. Adlešič«.

Vsi trije govorniki so bili za svoja v patriotičnem zanosu in vzorni obliki podana izvajanja deležni iskrenega odobravanja vseh udeležencev.

Po končanem banketu so člani ljubljanske delegacije posetili vojno ladjo »Dalmacijo« in podmornico »Nebojša«, kjer so jim častniki najljubezniveje razkazali notranjo uredbo te vrste mornariških edinic. Ob 17. uri so se na splitskem kolodvoru poslovili od funkcionarjev Jadr. brodogradilišč in kr. vojne mornarice, na kar so se z brzim vlakom odpeljali proti Ljubljani.

MOJA POT V AMERIKO¹

ŽUPAN DR. J. ADLEŠIČ

Doma sem v Belokrajini, doli ob zeleni Kolpi, kjer je zemlja revna in ni mogla preživljati vseh ljudi. Zato so jo v skupinah zapuščali in odhajali po svetu za zaslužkom. Največ jih je odšlo v Ameriko. Prizori odhoda posameznikov, družin in večjih skupin so mi ostali neizbrisno v spominu za vse življenje. Amerika je bila tista bajna dežela, ki je vabila našo krepko mladino, moško in žensko, iz rodne grude. Le malo kdo se je vračal; kdor se je pa vrnil, je prišel strt, da je doma izhiral in umiral.

Zato me je ta dežela vlekla vedno z neodoljivo silo, da vidim tiste kraje, kjer je živelo toliko mojih rojakov onstran morja.

Ponudila se mi je prilika letos, ko so clevelandski Slovenci in Jugoslovani ustanovili in slovesno odprli narodni vrt. Cleveland je naša največja slovenska in jugoslovanska naselbina v Zedinjenih državah Severne Amerike. To mesto, ki šteje nad milijon prebivalcev, je nastalo v zadnjem stoletju zaradi velike industrije, ima še danes 42 % priseljencev. Ako pa prištejemo še njihove otroke, je vseh priseljencev 71 %.

Cleveland ima okoli 50.000 Slovencev in 20.000 ostalih Jugoslovanov. Kot največje slovensko mesto ga nazivajo naši ameriški rojaki — ameriško Ljubljano.

Ko me je obiskal lansko leto v Ljubljani zastopnik kulturnega vrta, njegov tajnik Jože Grdina, doma iz Preserja, sva v razgovoru izrazila željo, da bi obe Ljubljani, naša in ameriška, stopili v ožji stik in *ožje narodno in kulturno sodelovanje*. Ta misel je bila z veseljem sprejeta tudi v Ameriki pri naših rojaki in takoj pri prvi priliki, pri otvoritvi kulturnega vrta, so želeli imeti v Clevelandu tudi zastopnika mesta Ljubljane.

¹ Predavano v ljubljanskem radiu.

Vesel sem se odzval temu vabilu in srečen sem, da mi je bila dana prilika, obiskati naše rojake v novi domovini, kajti doživel sem nekaj čisto novega, kar mi je bilo doslej nepoznano, česar se ne najde ne v knjigi ne v pismu, kar se da le doživeti.

Naši rojaki v Ameriki so našli novo domovino in si ustanovili svoje domove v dolgoletnem boju in trudu, znoju in žuljih. Boriti so se morali za košček kruha s tujimi narodi, s tujimi jeziki, boriti z naravnimi elementi in razviti vso svojo energijo in vse prirodne talente, da niso podlegli, da so se mogli uveljaviti. In uveljavili so se tako, da je resnična beseda našega pesnika, ki popisuje naše izseljence kot *najboljše, najkrepkejše* sinove našega naroda:

Pa so ramena in pleča kot skale,
tilnik — naloži mu breme nasilnik —
nosil ga bo in ne bo se krivil;
pa so srca tiha in močna —
njihov ponos je brez besed;
pa so možje —
kot da se niso rodili iz matere,
kot da goram se iz bokov izvili so;
morajo v svet, in tujina se diči
z deli njihovih rok;
tamkaj v Ameriki, tamkaj v Westfaliji
so nam izginiti — več ne doseže jih
naše oko...

Prav ta težka in neizprosna borba v tuji deželi, pod tujim podnebjem, v nemili tujini, v konkurenci narodov, je razvila njihove najboljše sile po udejstvovanju, obenem pa tudi izklesala njihove značaje, utrdila njihovo plemenitost tako, da se nisem mogel ubraniti vtisu, ko sem živel nekaj dni med našimi rojaki v Ameriki, da sem videl tam nekaj najboljšega, nekaj najlepšega, nekaj najplemenitejšega.

Ni težko ostati naroden, veren in domoroden v domovini, ko te obdaja od vseh strani ta duh in razvoj, ko si izpostavljen kritiki vse okolice. Toda ohraniti vero in narodnost in plemenitost v tuji zemlji, kljub tujim nasprotnim vplivom, to pomeni močatost, značajnost in dostikrat herojstvo.

In prav na tem polju sem moral velikokrat občudovati naše izseljence: sami vzdržujejo svoje slovenske cerkve; mislim, da jih je nekaj čez 50. Sami vzdržujejo svoje župnije in duhovnike; sami pa vzdržujejo svoje narodne slovenske šole, v katerih poučujejo slovenski duhovniki in slovenske šolske sestre iz Maribora. Takih slovenskih šol je, mislim, 21. To so edine šole, kjer se poučuje mladina naših ameriških Slovencev v slovenskem jeziku, kjer se goji ljubezen do materinega jezika, do roda in do stare domovine. Ako bi teh šol ne bilo, bi naša mladina ne poznala več skoraj slovenske besede, ki se v ameriških javnih šolah ne poučuje. Bila bi popolnoma amerikanizirana in nam tuja.

In vse te žrtve doprinašajo naši plemeniti izseljenci brez *vsakih podpor*, brez *vsake nagrade*, brez vsake pohvale, sledeč le globoki ljubezni do domovine in do materine vere in besede. —

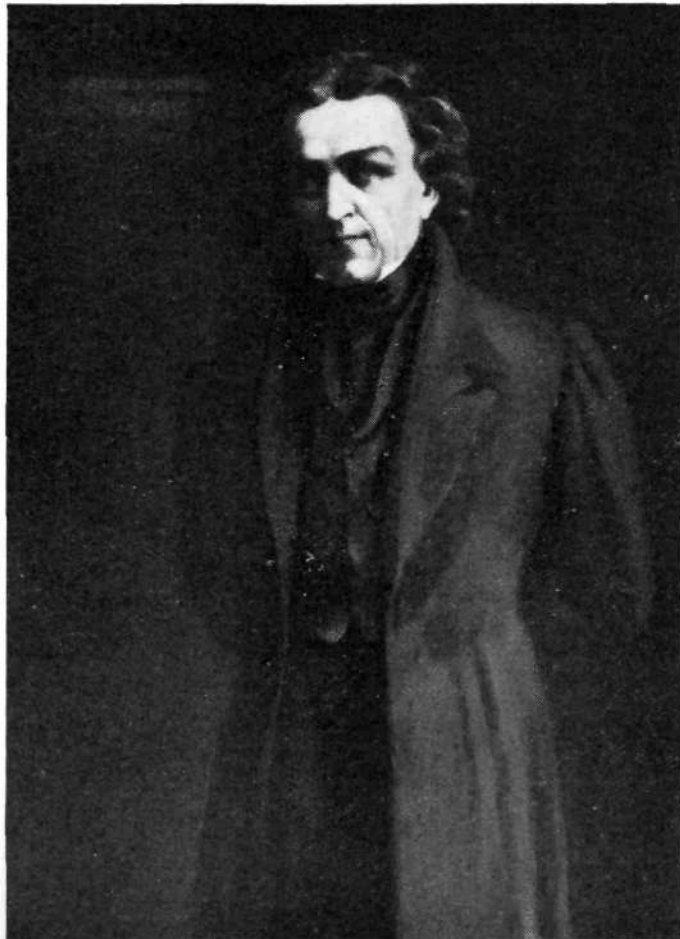
Mnogi naši izseljenci so želeli ostati še naprej Jugoslovani. Med vojno so šli mnogi prostovoljno na evropska bojišča, da se borijo za našo svobodo. V Clevelandu so mi izročili za spomin 2 sliki odhoda naših prostovoljcev na evropska bojišča, ki jih hočem izročiti Mestnemu muzeju v spomin.

V zadnjih letih pa se je Amerika napram inozemstvu zelo zapirala in le njeni državljani imajo gotove predprave napram priseljencem. Zato se skoraj vsi, ki so ostali Jugoslovani, danes potegujejo za ameriško državljanstvo in ga tudi prejemajo. Amerika, ki jim je dala novo domovino, je njihova *nevesta* in jo ljubijo in spoštujejo kot svojo nevesto. Tudi tej nevesti posvečajo svoje sile, svoje energije in iznajdljivosti. Na vseh poljih javnega udejstvovanja skušajo služiti Ameriki do velikega kulturnega, gmotnega in socialnega napredka. Našel sem na najrazličnejših javnih mestih naše izseljence ali pa njihove sinove in hčere, ki zavzemajo najvažnejša mesta v ameriškem javnem življenju. Povsod so spoštovani kot vneti, solidni in vestni delavci, povsod so med voditelji javnega življenja, kot so mi s ponosom zatrjevali župani velemest Clevelanda, Chicaga itd., ki so me oficijelno sprejeli.

Tudi v javnih zastopih so naši ljudje zastopani povsod v uglednem številu. V Clevelandu imajo Slovenci 5 mestnih svetnikov; po številu Slovencev bi mogli imeti le enega. To dejstvo dokazuje veliko agilnost naših ljudi med drugimi izseljenci, ki poverjajo važna zastopstva v javnih ustanovah našim ljudem. Mestni sodnik v Clevelandu, splošno priljubljeni Lavše, je bil izvoljen z največjim številom glasov, in vsi pravijo, da so mu odprta najvišja mesta Amerike.

Enako sem videl v drugih krajih, kako se naš živelj zaveda, organizira in skupno nastopa z veliko energijo in širi čast slovenskemu in jugoslovanskemu imenu.

Tudi dijaki. Tako so n. pr. zadnji čas pisali vsi angleški listi v Kansasu o Viletu, sinu Kondove Ane iz Ford Kansasa, da je bil med 7000 dijakih kansaške

Božidar Jakac: Dr. France Prešeren.

Dar slovenskih mest univerzi v Pittsburgu za jugoslovansko razstavo

univerze *prvi*. Kako upravičen ponos za slovensko mater! —

In kako živa je v njih ljubezen do doma in domovine!

Najbolj ganljivi so bili prizori, kako se je narod zgrinjal v vsakem kraju in vsakem mestu, kamor sem prišel, da vidi predstavnika domovine, da mu stisne roko in izroči pozdrave stari domovini in vsem svojcem in rojakom v stari domovini. Zbrala se je vsa mladina od najmanjših, pa tudi vsi odrasli. Prišli so ne samo iz tistega kraja, ki sem ga obiskal, prišli so milje in milje daleč v dotične kraje, da bi videli odposlanca domovine, da bi se z njim pozdravili, da bi se znova ogreli v domovinski ljubezni. Pravili so mi, da se jim je zdel moj prihod kot dih domovine, ki jih želi pozdraviti in nase privezati, poživeti in osrečiti.

Mladina je povsod zapela lepe domorodne pesmi, predstavili so svoje pevske zборе, kjer se goji slovenska pesem, predstavili svoje godalne zборе, nastopale so deklamacije, odrasli pa so pozdravili v lepih nagovorih. Po končanih proslavah pa so se stiskali okoli mene vsi brez izjeme, da se pozdravijo z mano in da izročijo pozdrave svojcem, da dobijo od mene vsaj mali spominek v obliki podpisa na program proslave.

Ti trenutki ostanejo neizbrisni vsakemu, kdor jih je doživel, ker so priča neizmerni in globoki ljubezni naših izseljencev do stare domovine.

Ko so posamezne naselbine zvedele za moj prihod v Ameriko, so želele vse, da bi prišel k njim in jih obiskal po vrsti. Žal mi je bilo mogoče obiskati le najvažnejše kot: Cleveland, Pittsburg, Chicago, Jollijet in Millwaukee. Iz vseh teh krajev pa tudi okolice teh krajev so mi naročili tople in iskrene pozdrave vsem svojcem in znancem v stari domovini. Nekateri sem obiskal in jim izročil male spominke osebno, kolikor so mi jih dali. Vsem drugim pa izročam *po tej poti* iskrene pozdrave vseh naših izseljencev v navedenih mestih in drugih krajih. Zavedajte se, da naši izseljenci živijo z našo domovino in svojci v domovini duhovno skupno življenje, da sočustvujejo z nami v našem trpljenju in naših potrebah, pa se tudi radujejo naših veselih dogodkov, naših napredkov in uspehov.

Vsi brez izjeme pa želijo obiskati svojo domovino, da vidijo rodni krov, da žive vsaj nekaj časa med svojci, da preživijo tu spomine na svojo mladost in svoje prednike, da vzbudijo novo ljubezen svojim ameriškim potomcem do stare domovine. Zato dajmo, gojimo vsi, ki imamo svojce v Ameriki, z njimi najožje stike, da nikdar ne pozabimo nanje. Potrebni se spominjamo v dobrih mislih in delajmo zanje v naših izseljeniških društvih, za vse pa gojimo toplu čustva bratske ljubezni.

Naši izseljenci nam bodo za vse dobro hvaležni in tako ostanemo to, kar smo, en narod po misli in duši, ločeni sicer z morjem, nikdar pa razdvojeni v mislih in srcih. —

Ali ne bi bilo na primer lepo in vzpodbudno, ako bi razvila naša mladina v stari domovini korespondenco z našo mladino v novi domovini. Ta misel se mi je vzbudila, ko sem govoril z našo mladino v Ameriki. Kako drag jim je vsak spominček iz stare domovine njihovih očetov, kako žele poznati njihov jezik, deželo, običaje, pesmi itd. Mnogi so se tudi obrnili name z različnimi prošnjami za podatke iz stare domovine. Kako hvaležno polje bi imela tukaj naša mladina in kako hvaležno nalogo nasproti naši mladini v Ameriki.

V Ameriki je že zelo razvit običaj dopisovanja med ameriško mladino z mladino tujih držav. Zelo je razvito dopisovanje z mladino po vsej Evropi, le Jugoslavije ne najdem na tej mapi. Izdajajo tudi poseben list The Press Young Folks Page v Clevelandu. Preko 6000 clevelandске mladine je na ta način povezane z mladino Evrope.

S tako korespondenco se mladina zelo zbliža, dela se pot novim prijateljstvom preko oceana: Amerikanci pridejo laže na potovanje v Evropo in pri takih prilikah obišejo tudi svoje dopisovalce in pride tudi do osebnega znanja, ki ima lahko tudi mnogo pomena za bodočnost. —

Ako ima že pomen taka korespondenca med mladino teh narodnosti, toliko večjega pomena in lepša bi lahko bila med našo slovensko mladino z našo ameriško mladino.

V Ameriki je tudi zelo razvit šport med mladino in ameriška mladina tudi potuje na športne prireditve v druge dežele in države. Ali se ne bi dalo organizirati tudi športne izlete naše ameriške mladine k nam, da nam prinese tamošnje športne običaje in tamošnje športne igre, n. pr. baseball, ki je v Ameriki tako razširjen in priljubljen in je tudi velikega vzgoj-

nega pomena. V tem pogledu bi nam morala pomagati tudi država, v katere imanentnem interesu bi bilo tako skupno delovanje naše in ameriške mladine.

Odkar se je Amerika zaprla proti novemu dotoku izseljencev, se krči število turojenih Amerikancev in treba je večje pozornosti in boljših zvez z *mladino* naših izseljencev, ako hočemo, da se nam ne odtuji. . .

Povsod so mi poudarjali, da je med našimi izseljenci narodno gibanje v zadnjih letih mnogo bolj živo kakor je bilo v prejšnjih letih. Na to bi kazala tudi dva dogodka iz zadnjega časa:

V prvi vrsti je to otvoritev Kulturnega vrta v Clevelandu, glavni naselbini Slovencev v Ameriki, 15. maja 1938. Slovenci in Jugoslovani so bili v Clevelandu tudi prvi, ki so med drugimi narodnostmi lepo uredili in otvorili svoj Kulturni vrt. Prostori za kulturne vrtove drugih narodnosti, katere je podaril v ta namen Rockefeller, stoje še celi in *neobdelani*; delo Jugoslovancev bo služilo drugim narodnostim kot vzor za ureditev njihovih kulturnih vrtov.

Tudi udeležba ameriške javnosti pri otvoritvi tega Kulturnega vrta je bila tako velika, da pišejo angleški clevelandski listi, da je bila to *največja* narodna in kulturna prireditev, kar jo pomnijo naši izseljenci. Vršila se je prvič z udeležbo vse oficijelne Amerike. Počastil je prireditev ne samo mestni župan, ne samo guverner sedemmilijonske države Ohio, marveč tudi zastopnik predsednika Roosevelta, zvezni senator Bulkley, poleg zastopnikov drugih javnih zastopov, kot mestnega sveta, kongresa itd. S tem je oficijelna Amerika visoko počastila naše Jugoslovane v Ameriki. — Pa ne samo oficijelni, nego tudi poslovni in kulturni svet ameriški je izkazal tej prireditvi zelo veliko pozornost. Radio družba Columbia Broadcastingco je *brezplačno* dovolila prenos jugoslovanske ure po 138 postajah Amerike in po kratkih valovih dalje v Evropo, da je bila tudi naša domovina Jugoslavija povezana z radiom z vsemi naseljenci vse Amerike od New Yorka do San Francisca. Po ceniku te družbe bi stala ta oddaja 20.000 dolarjev. Jugoslovanom je dala družba oddajo zastonj za to uro v počastitev velike naše slavnosti.

Bili so trenutki, ki jih naši izseljenci v Ameriki ne bodo pozabili, ko se je slovenska pesem in naša slovenska beseda širila po vsej Ameriki od New Yorka do San Francisca. Poslušali so jo vsi naseljenci vseh krajev in so bili združeni v slovenski besedi in misli na staro domovino.

Kako veličastna je bila slika v slovenski naselbini St. Clair, ko smo se ji bližali na dan proslave. Vse mesto je bilo okrašeno v državnih jugoslovanskih, v slovenskih in ameriških zastavah. Kot pišejo sami ameriški listi, ni bilo okna, niti vrat vse naselbine od Narodnega doma do Kulturnega vrta, da se ne bi drenjali naši ljudje, ki opazujejo poleg fisočev na cestah sprevid slovenskih in slovanskih društev. Nisem videl zlepa v sprevidu toliko iskrene radosti in veselja, kot sem je videl baš v tem sprevidu od Narodnega doma do Jugoslovanskega kulturnega vrta od mnogih opazovalcev in opazovalk, ginjenih veselja in vzhicenosti.

Kulturni vrt jugoslovanski, v katerem stoje spomeniki škofa Barage, pesnika Gregorčiča, Ivana Can-

karja in Petra Njeguša, bo ostal žarišče slovenske in jugoslovanske kulture in misli med našimi izseljenci v ameriški Ljubljani, v Clevelandu. —

Druga taka pridobitev zadnjih dni pa je bila uređitev jugoslovanske sobe v katedrali znanosti v univerzi Pittsburg. Ta nova univerza je poklonila raznim narodom njihove sobe, da postavijo tam spomenike svoje kulture. Bili smo zopet Jugoslovani med prvimi, ki smo sobo uredili. Ravno sedaj se je mudil v Pittsbrughu ravnatelj Braniša iz Zagreba v ta namen. Slovenci in vse slovenske občine smo bili zopet prvi, ki smo poklonili tej sobi dva naša velikana: pesnika Prešerna in znanstvenika Vego, katerih obe sliki visita že v tej sobi.

Kulturni vrt v Clevelandu in jugoslovanska soba v Pittsburgu ostaneta dve žarišči narodno-kulturne zavesti med našimi izseljenci in njihovimi potomci. —

Morda ne prekoračim skromnosti, ako navajam tudi to, da je tudi mesto Ljubljana kot prestolnica Slovencev s tem potovanjem mnogo pridobila na svojem poznanju in ugledu. S tem se strinjajo tudi vsi naši listi v Ameriki. Po vseh mestih, kjer sem obiskal naše izseljence, nisem zamudil prilike, da pozdravim tudi oficijelne predstavnike Amerike, v prvi vrsti zastopnike mest. Po vseh mestih sem bil tudi sprejet od županov velikih milijonskih mest. Povsod so bili navzoči reporterji in fotografi vseh ameriških listov in so objavili slike, kako si predstavnik Ljubljane in predstavnik Clevelanda, Chicaga, Pittsburga itd. stiskajo roke. O Ljubljani so pisali vsi največji časopisi ameriških mest in širili njen dober glas. Župan mesta Clevelanda pa mi je podaril še mestne ključe, kot simbol svobode in gostoljubja. Te ključe izročim v spomin Mestnemu muzeju v Ljubljani. Z velikim veseljem pa je sprejel darila našega mesta in predsednik mestnega sveta je poudarjal, da je to prvič v zgodovini tega velemesta, da je dobilo dar starega evropskega kulturnega mesta. Zato bodo našo »mis Slovenijo« postavili na najbolj odlično mesto v mestni sejni dvorani.

Kolikor mi je bilo prostega časa, sem obiskal tudi razne kulturne in socialne ustanove ameriških mest. Pri tem sem dobil vtis, da ni Amerika taka, kakor si jo splošno predstavljamo, t. j. lov za dolarjem. Našel sem tako lepe kulturne in socialne ustanove, da bi se moglo z njimi ponašati marsikatero evropsko mesto. Prinesel sem mnogo tozadevnih popisov, študij in statističnih podatkov domov in bo to služilo tudi daljnjim študijem za socialne ustanove našega mesta. Navezal sem tudi stike ne samo z župani, temveč tudi s strokovnimi referenti teh mest, tako da bomo lahko ostali še naprej v stikih. —

Mnogi trdijo, da so naši ljudje v Ameriki v izumiranju. Res je dotok izseljencev ustavljen. Toda Amerika ima mnogo odličnih, idealnih in požrtvovalnih narodnih delavcev in voditeljev. Kot takega omenjam v prvi vrsti predsednika Kulturnega vrta, gosp. Antona Grdino iz Preserja, na katerem sloni velik del narodnega dela med našimi rojaki. Spremljal me je po vseh naših naselbinah in težko je najti človeka, ki bi ga bil narod tako vzljubil in spoštoval. Ko sem pa hodil po socialnih ustanovah Clevelanda, so ga angleški referenti označevali kot dobrega in skrbnega očeta vseh zapuščenih in ubogih. Takim možem bi morala domovina izkazati večjo pozornost. Dokler

Tone Kralj: „Pozdrav“. Dar mesta Ljubljane mestu Clevelandu

bodo med našimi izseljenci ljudje takega idealizma, se ni bati za naše narodno gibanje, ne med izseljenci, pa tudi ne med njihovo mladino. Naj mu bodo te besede skromna zahvala za ogromno delo, ki ga vrši med našim narodom v novi domovini! Njemu kot predsedniku in vsemu odboru Jugoslovanskega kulturnega vrta v Clevelandu pa iskreno čestitam k tako lepi prireditvi.